מסילת ישרים — בביאור כלל חובת האדם בעולמו

בְּבֵאוּר כְּלַל חוֹבַת הָאָדָם בְּעוֹלָמוֹ וְיסוֹד הַחֲסִידוּת וְשֹׁרֶשׁ הָעֲבוֹדָה הַתְּמִימָה הוּא שֶׁיִּתְבָּרֵר וְיִתְאַמֵּת אֵצֶל הָאָדָם מָה חוֹבָתוֹ בְּעוֹלָמוֹ וּלְמָה צָרִיךְ שֶׁיָּשִׂים מַבָּטוֹ וּמְגַמָּתוֹ בְּכָל אֲשֶׁר הוּא עָמֵל כָּל יְמֵי חַיָּיו.

וְהִנֵּה מָה שֶּׁהוֹרוּנוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הוּא, שֶׁהָאָדָם לֹא נִבְרָא אֶלָּא לְהִתְעַנֵּג עַל ה' וְלֵהָנוֹת מִזִּיו שְׁכִינָתוֹ שֶׁזֶּהוּ הַתַּעֲנוּג הָאֲמִתִּי וְהָעִדּוּן הַגָּדוֹל מִכָּל הָעִדּוּנִים שֶׁיְּכוֹלִים לְהִמָּצֵא. וּמָקוֹם הָעִדּוּן הַזֶּה בָּאֱמֶת הוּא הָעוֹלָם הַבָּא, כִּי הוּא הַנִּבְרָא בַּהֲכָנָה הַמְּצְטָרֶכֶת לַדָּבָר הַזֶּה.

אַךְ הַדֶּרֶךְ כְּדֵי לְהַגִּיעַ אֶל מְחוֹז חֶפְצֵנוּ זֶה, הוּא זֶה הָעוֹלָם. וְהוּא מָה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות ד): הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לִפְרוֹזְדוֹר בִּפְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא.

וְהָאֶמְצָעִים הַמַּגִּיעִים אֶת הָאָדָם לַתַּכְלִית הַזֶּה, הֵם הַמִּצְוֹוֹת אֲשֶׁר צִוָּנוּ עֲלֵיהֶן הָאֵל יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. וּמָקוֹם עֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹוֹת הוּא רַק הָעוֹלָם הַזֶּה. עַל כֵּן הוּשַׂם הָאָדָם בָּזֶה הָעוֹלָם בַּתְּחִלָּה כְּדֵי שֶׁעַל יְדֵי הָאֶמְצָעִים הָאֵלֶּה הַמְזֻמָּנִים לוֹ כָּאן יוּכַל לְהַגִּיעַ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הוּכַן לוֹ, שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַבָּא, לִרְוֹוֹת שָׁם בַּטּוּב אֲשֶׁר קָנָה לוֹ עַל יְדֵי אֶמְצָעִים אֵלֶּה. וְהוּא מָה שֶּׁאָמְרוּ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (עירובין כב א): הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם וּמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם.

וּכְשֶׁתִּסְתַּכֵּל בַּדָּבָר תִּרְאֶה כִּי הַשְּׁלֵמוּת הָאֲמִתִּי הוּא רַק הַדְּבֵקוּת בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהוּא מָה שֶּׁהָיָה דָּוִד הַמֶּלֶךְ אוֹמֵר (תהלים עג): וַאֲנִי קִרְבַת אֱלֹהִים לִי טוֹב. וְאוֹמֵר (שם כז): אַחַת שָׁאַלְתִּי מֵאֵת ה' אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שִׁבְתִּי בְּבֵית ה' כָּל יְמֵי חַיַּי וְגוֹ', כִּי רַק זֶה הוּא הַטּוֹב. וְכָל זוּלַת זֶה שֶׁיַּחְשְׁבוּהוּ בְּנֵי הָאָדָם לְטוֹב, אֵינוֹ אֶלָּא הֶבֶל וְשָׁוְא נִתְעֶה.

אָמְנָם לִכְשֶׁיִּזְכֶּה הָאָדָם לַטּוֹבָה הַזֹּאת, רָאוּי שֶׁיַּעֲמֹל רִאשׁוֹנָה וְיִשְׁתַּדֵּל בִּיגִיעוֹ לִקְנוֹתָהּ, וְהַיְנוּ שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל לְדָבֵק בּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּכֹחַ מַעֲשִׂים שֶׁתּוֹלַדְתָּם זֶה הָעִנְיָן וְהֵם הֵם הַמִּצְוֹת.

וְהִנֵּה שָׁמוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָאָדָם בְּמָקוֹם שֶׁרַבִּים בּוֹ הַמַּרְחִיקִים אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, וְהֵם הֵם הַתַּאֲוֹוֹת הַמָּמְרִיּוֹת אֲשֶׁר אִם יְמַשֵּׁךְ אַחֲרֵיהֶן הִנֵּה הוּא מִתְרַחֵק וְהוֹלֵךְ מִן הַטּוֹב הָאֲמִתִּי

וְנִמְצָא שֶׁהוּא מוּשָׂם בֶּאֱמֶת בְּתוֹךְ הַמִּלְחָמָה הַחֲזָקָה, כִּי כָל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם בֵּין לְטוֹב בֵּין לְרַע הִנֵּה הֵם נִסְיוֹנוֹת לָאָדָם, הָעֵנִי מִצַּד אֶחָד וְהָעָשִׁיר מִצַּד אֶחָד כְּעִנְיָן שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה (משלי ל): פֶּן אֶשְׂבַּע וְכִחַשְׁתִּי וְאָמַרְתִּי מִי ה', וּפֶן אִוָּרֵשׁ וְגָנַבְתִּי וְכוּ'. הַשַּׁלְוָה מִצַּד אֶחָד וְהַיִּסּוּרִין מִצַּד אֶחָד, עַד שֶׁנִּמְצֵאת הַמִּלְחָמָה אֵלָיו פָּנִים וְאָחוֹר.

וְאִם יִהְיֶה לְבֶן חַיִל וִינַצַּח הַמִּלְחָמָה מִכָּל הַצְּדָדִין, הוּא יִהְיֶה הָאָדָם הַשָּׁלֵם אֲשֶׁר יִזְכֶּה לְדָבֵק בְּבוֹרְאוֹ וְיֵצֵא מִן הַפְּרוֹזְדוֹר הַזֶּה וְיִכָּנֵס בַּטְּרַקְלִין לְאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים.

וּכְפִי הַשִּׁעוּר אֲשֶׁר כָּבַשׁ אֶת יִצְרוֹ וְתַאֲוֹתָיו וְנִתְרַחֵק מִן הַמְּרַחִיקִים אוֹתוֹ מֵהַטּוֹב וְנִשְׁתַּדֵּל לְדָבֵק בּוֹ, כֵּן יַשִּׂיגֵהוּ וְיִשְׁמַח בּוֹ.

וְאִם תַּעֲמִיק עוֹד בָּעִנְיָן תִּרְאֶה כִּי הָעוֹלָם נִבְרָא לְשִׁמּוּשׁ הָאָדָם. אָמְנָם הִנֵּה הוּא עוֹמֵד בְּשִׁקּוּל גָּדוֹל. כִּי אִם הָאָדָם נִמְשָׁךְ אַחַר הָעוֹלָם וּמִתְרַחֵק מִבּוֹרְאוֹ, הִנֵּה הוּא מִתְקַלְקֵל, וּמְקַלְקֵל הָעוֹלָם עִמּוֹ. וְאִם הוּא שׁוֹלֵט בְּעַצְמוֹ וְנִדְבָּק בְּבוֹרְאוֹ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ מִן הָעוֹלָם רַק לִהְיוֹת לוֹ לְסִיּוּעַ לַעֲבוֹדַת בּוֹרְאוֹ, הוּא מִתְעַלֶּה וְהָעוֹלָם עַצְמוֹ מִתְעַלֶּה עִמּוֹ. כִּי הִנֵּה עִלּוּי גָּדוֹל הוּא לַבְּרִיּוֹת כֻּלָּם בִּהְיוֹתָם מְשַׁמְּשֵׁי הָאָדָם הַשָּׁלֵם הַמְקֻדָּשׁ בִּקְדֻשָּׁתוֹ יִתְבָּרַךְ.

וְהוּא כְּעִנְיַן מָה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּעִנְיַן הָאוֹר שֶׁגְּנָזוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַצַּדִּיקִים וְזֶה לְשׁוֹנָם (חגיגה יב): כְּוָן שֶׁרָאָה אוֹר שֶׁגְּנָזוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַצַּדִּיקִים, שָׂמַח, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יג): אוֹר צַדִּיקִים יִשְׂמָח.

וּבְעִנְיַן אַבְנֵי הַמָּקוֹם שֶׁלָּקַח יַעֲקֹב וְשָׂם מְרַאֲשׁוֹתָיו אָמְרוּ (חולין צא:): אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מְלַמֵּד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ כָּלָּן לְמָקוֹם אֶחָד וְהָיְתָה כָּל אַחַת אוֹמֶרֶת, עָלַי יָנִיחַ צַדִּיק רֹאשׁוֹ.

וְהִנֵּה עַל הָעִקָּר הַזֶּה הֶעִירוּנוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמִדְרַשׁ קֹהֶלֶת (רבה, ז) שֶׁאָמְרוּ, זֶה לְשׁוֹנָם: רְאֵה אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים וְגוֹ' (קהלת ז), בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אָדָם הָרִאשׁוֹן, נְטָלוֹ וְהֶחֱזִירוֹ עַל כָּל אִילָנֵי גַּן עֵדֶן וְאָמַר לוֹ, רְאֵה מַעֲשַׂי כַּמָּה נָאִים וּמְשֻׁבָּחִים הֵן, וְכָל מָה שֶׁבָּרָאתִי בִּשְׁבִילְךָ בָּרָאתִי, תֵּן דַּעְתְּךָ שֶׁלֹּא תְקַלְקֵל וְתַחֲרִיב אֶת עוֹלָמִי.

כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר, הָאָדָם לֹא נִבְרָא בַּעֲבוּר מַצָּבוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא בַּעֲבוּר מַצָּבוֹ בָּעוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא שֶׁמַּצָּבוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה הוּא אֶמְצָעִי לְמַצָּבוֹ בָּעוֹלָם הַבָּא שֶׁהוּא תַּכְלִיתוֹ.

עַל כֵּן תִּמְצָא מַאֲמְרֵי חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה רַבִּים כְּלָם בְּסִגְנוֹן אֶחָד מְדַמִּים הָעוֹלָם הַזֶּה לְמָקוֹם וּזְמַן הַהֲכָנָה, וְהָעוֹלָם הַבָּא לִמְקוֹם הַמְּנוּחָה וַאֲכִילַת הַמּוּכָן כְּבָר, וְהוּא מָה שֶׁאָמְרוּ, הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לִפְרוֹזְדוֹר, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם וּמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם (ע"ז ב). מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת, יֹאכַל בְּשַׁבָּת. הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לְיַבָּשָׁה, וְהָעוֹלָם הַבָּא לְיָם וְכוּ' (ק"ר א). וְכָאֵלֶּה רַבִּים עַל זֶה הַדָּרֶךְ.

וְתִרְאֶה בֶּאֱמֶת שֶׁכְּבָר לֹא יוּכַל שׂוּם בַּעַל שֵׂכֶל לְהַאֲמִין שֶׁתַּכְלִית בְּרִיאַת הָאָדָם הוּא לְמַצָּבוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, כִּי מָה הֵם חַיֵּי הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, אוֹ מִי הוּא שֶׁשָּׂמֵחַ וְשָׂלֵיו מַמָּשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה. יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָם עָמָל וָאָוֶן (תהלים צ),

בְּכַמָּה מִינֵי צַעַר וָחֳלָאִים וּמַכְאוֹבִים וּטְרָדוֹת, וְאַחַר כָּל זֹאת, הַמָּוֶת. אֶחָד מִנֵּי אֶלֶף לֹא יִמָּצֵא שֶׁיַּרְבֶּה הָעוֹלָם לוֹ חֲנָאוֹת וְשַׁלְוָה אֲמִתִּית. וְגַם הוּא, אִלּוּ יַגִּיעַ לְמֵאָה שָׁנָה כְּבָר עָבַר וּבָטַל מִן הָעוֹלָם.

וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאִם תַּכְלִית בְּרִיאַת הָאָדָם הָיָה לְצֹרֶךְ הָעוֹלָם הַזֶּה, לֹא הָיָה צָרִיךְ מִפְּנֵי זֶה שֶׁתִּתְנַפַּח בּוֹ נְשָׁמָה כָּל כָּךְ חֲשׁוּבָה וְעֶלְיוֹנָה שֶׁתִּהְיֶה גְּדוֹלָה יוֹתֵר מִן הַמַּלְאָכִים עַצְמָם.

כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהֵיא אֵינָהּ מוֹצְאָהּ שׂוּם נַחַת רוּחַ בְּכָל עִנּוּגֵי זֶה הָעוֹלָם. וְהוּא מָה שֶׁלִּמְּדוּנוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמִדְרַשׁ קֹהֶלֶת, זוֹ לְשׁוֹנָם (קהלת רבה ו): וְגַם הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמָּלֵא, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְעֵירוֹנִי שֶׁנָּשָׂא בַּת מֶלֶךְ, אִם יָבִיא לָהּ כָּל מָה שֶׁבָּעוֹלָם, אֵינָם חֲשׁוּבִים לָהּ כְּלוּם, שֶׁהֵיא בַּת מֶלֶךְ. כָּךְ הַנֶּפֶשׁ, אִלּוּ הֵבֵאתָ לָהּ כָּל מַעֲדַנֵּי עוֹלָם, אֵינָם כְּלוּם לָהּ, לָמָּה, שֶׁהֵיא מִן הָעֶלְיוֹנִים.

וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות ד): עַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹצָר וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹלָד. כִּי אֵין הַנְּשָׁמָה אוֹהֶבֶת הָעוֹלָם הַזֶּה כְּלָל אֶלָּא אַדְרַבָּא מוֹאֶסֶת בּוֹ. אִם כֵּן וַדַּאי לֹא הָיָה בּוֹרֵא הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ בְּרִיאָה לְתַכְלִית שֶׁהוּא נֶגֶד חָקָה וְנִמְאָס מִמֶּנָּה.

אֶלָּא בְּרִיאָתוֹ שֶׁל הָאָדָם, לְמַצָּבוֹ בָּעוֹלָם הַבָּא הִיא. וְעַל כֵּן נִתְּנָה בּוֹ נְשָׁמָה זֹאת, כִּי לָהּ רָאוּי לַעֲבֹד, וּבָהּ יוּכַל הָאָדָם לְקַבֵּל הַשָּׂכָר בִּמְקוֹמוֹ וּזְמַנּוֹ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה דָּבָר נִמְאָס אֶל נִשְׁמָתוֹ כָּעוֹלָם הַזֶּה, אֶלָּא אַדְרַבָּא נֶאֱהָב וְנֶחְמָד מִמֶּנָּה, וְזֶה פָּשׁוּט.

וְהִנֵּה אַחַר שֶׁיָּדַעְנוּ זֶה, נָבִין מֵיָּד חֹמֶר הַמִּצְוֹות אֲשֶׁר עָלֵינוּ וְיִקַּר הָעֲבוֹדָה אֲשֶׁר בְּיָדֵינוּ, כִּי הִנֵּה אֱלֹהֵי הֵם הָאֶמְצָעִים הַמְּבִיאִים אוֹתָנוּ אֶל הַשְּׁלֵמוּת הָאֲמִתִּי, אֲשֶׁר בִּלְעָדָם לֹא יָשׂג כְּלָל.

וְאוּלָם יָדוּעַ כִּי אֵין הַתַּכְלִית מַגִּיעַ אֶלָּא מִכֹּחַ קִבּוּץ כָּל הָאֶמְצָעִים אֲשֶׁר נִמְצְאוּ וַאֲשֶׁר שִׁמְּשׁוּ לְהַגִּיעוֹ. וּכְפִי כֹּחַ הָאֶמְצָעִים וְשִׁמּוּשָׁם, כֵּן יִהְיֶה הַתַּכְלִית הַנּוֹלָד מֵהֶם. וְכָל הֶפְרֵשׁ קָטָן שֶׁיִּמָּצֵא בָּאֶמְצָעִים, תִּבָּחֵן תּוֹלַדְתּוֹ בְּבֵרוּר וַדַּאי בְּהַגִּיעַ זְמַן הַתַּכְלִית הַנּוֹלָד מִקִּבּוּץ כֻּלָּם, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, וְזֶה בָּרוּר.

מֵעַתָּה וַדַּאי הוּא, שֶׁהַדְּקְדּוּק שֶׁיְּדֻקְדֵּק עַל עִנְיַן הַמִּצְוֹת וְהָעֲבוֹדָה, מָכְרָח שֶׁיִּהְיֶה בְּתַכְלִית הַדְּקְדּוּק כַּאֲשֶׁר יְדֻקְדְּקוּ שׁוֹקְלֵי הַזָּהָב וְהַפְּנִינִים לְרֹב יָקְרָם, כִּי תּוֹלַדְתָּם נוֹלֶדֶת בַּשְּׁלֵמוּת הָאֲמִתִּי וְהַיְקָר הַנִּצְחִי שֶׁאֵין יְקָר לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ.

נִמְצֵינוּ לְמֵדִים, כִּי עִקַּר מְצִיאוּת הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה הוּא רַק לִקְנִים מִצְוֹות וְלַעֲבֹד וְלַעֲמֹד בַּנִּסָּיוֹן

וְהַנָּאוֹת הָעוֹלָם אֵין רָאוּי שֶׁיִּהְיוּ לוֹ אֶלָּא לְעֶזֶר וּלְסִיּוּעַ בִּלְבַד לְשֶׁיִּהְיֶה לוֹ נַחַת רוּחַ וְיִשּׁוּב דַּעַת לְמַעַן יוּכַל לְפַנּוֹת לִבּוֹ אֶל הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת הַמֻּטֶּלֶת עָלָיו

וְאָמְנָם רָאוּי לוֹ שֶׁתִּהְיֶה כָּל פְּנִיָּתוֹ רַק לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ, וְשֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ שׂוּם תַּכְלִית אַחֵר בְּכָל מַעֲשֶׂה שֶׁיַּעֲשֶׂה אִם קָטָן וְאִם גָּדוֹל אֶלָּא לְהִתְקָרֵב אֵלָיו יִתְבָּרַךְ וּלְשָׁבֹר כָּל הַמְּחִצּוֹת הַמַּפְסִיקוֹת בֵּינוֹ לְבֵין קוֹנוֹ, הֵן הֲנָאָה כָּל עִנְיְנֵי הַחָמְרִיּוּת וְהַתָּלוּי בָּהֶם, עַד שֶׁיִּמָּשֵׁךְ אַחֲרָיו יִתְבָּרַךְ מַמָּשׁ כַּבַּרְזֶל אַחַר אֶבֶן הַשּׁוֹאֶבֶת.

וְכָל מַה שֶּׁיּוּכַל לַחְשֹׁב שֶׁהוּא אֶמְצָעִי לַקָּרְבָה הַזֹּאת, יִרְדֹּף אַחֲרָיו וְיֶאֱחֹז בּוֹ וְלֹא יַרְפֶּה.

וְכָל מַה שֶּׁיּוּכַל לַחְשֹׁב שֶׁהוּא מְנִיעָה לָזֶה, יִבְרַח מִמֶּנּוּ כְּבוֹרַח מִן הָאֵשׁ, וּכְעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סג): דָּבְקָה נַפְשִׁי אַחֲרֶיךָ בִּי תָּמְכָה יְמִינֶךָ,

כֵּיוָן שֶׁבִּיאָתוֹ לָעוֹלָם אֵינָהּ אֶלָּא לַתַּכְלִית הַזֶּה, דְּהַיְנוּ, לְהַשִּׂיג אֶת הַקִּרְבָה הַזֹּאת בְּמַלְטוֹ נַפְשׁוֹ מִכָּל מוֹנְעֶיהָ וּמַפְסִידֶיהָ.

וְהִנֵּה אַחַר שֶׁיָּדַעְנוּ וְהִתְבָּרֵר אָצְלֵנוּ אֲמִתַּת הַכְּלָל הַזֶּה, יֵשׁ לָנוּ לַחְקֹר עַל פָּרָטָיו לְפִי מַדְרֵגוֹתֵיהֶם מִתְּחִלַּת הַדָּבָר וְעַד סוֹפוֹ, כְּמוֹ שֶׁסִּדְּרָם רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר בַּמַּאֲמָר שֶׁלּוֹ שֶׁהֵבֵאנוּ כְּבָר בְּהַקְדָּמָתֵנוּ, וְהֵם: הַזְּהִירוּת, הַנְּקִיּוּת, הַפְּרִישׁוּת, הַטָּהֳרָה, הַחֲסִידוּת, הָעֲנָוָה, יִרְאַת הַחֵטְא וְהַקְּדֻשָּׁה.

וַעֲתָה נְבָאֵר אֶחָד אֶחָד בְּסִיַּעְתָּא דִּשְׁמַיָּא.